

تحلیل توزیع تسهیلات اشتغال پایدار روستایی در مناطق عشایری خراسان شمالی

حسن پارسپیور* - استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کوثر، بجنورد، ایران.

احمد حسین زاده - دانشجوی دکتری گروه برنامه ریزی شهری و روستایی، دانشکده جغرافیا و علوم محیطی، حکیم سبزواری، سبزوار، ایران.

حمیدرضا عاقلی مقدم - دانشجوی کارشناسی ارشد گروه اقتصاد، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

تاریخ دریافت: ۲۸ مهر ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰ آذر

چکیده

مقدمه: عشایر که همواره از عوامل مهم تولید در بخش کشاورزی محسوب شده و در مناطق مرزی نقش بسزایی در پایداری امنیت دارند، به دلیل کمبود زیرساختها و همچنین کمبود سرمایه در بخش اقتصادی عمدتاً با مشکلاتی مواجه می باشند که بدون تردید کم توجهی به رفع این مسائل، مشکلات متعددی را برای آنها و برای تخریب محیط زیست به دنبال خواهد داشت. تسهیلات با نرخ کارمزد کم، یکی از راهکارهای ایجاد تحرک اقتصادی در مناطق روستایی و عشایری محسوب می گردد که در صورت برنامه ریزی مناسب در توزیع آن می تواند تاثیر بسزایی در سعه پایدار مناطق عشایری داشته باشد.

هدف پژوهش: این مقاله با هدف بررسی چگونگی توزیع تسهیلات اشتغال پایدار روستایی در مناطق عشایری خراسان شمالی انجام شده است.
روش شناسی تحقیق: روش توصیفی - تحلیلی و مبنای بررسی، سامانه ثبت نام تسهیلات به نام کارا در طی سال ۱۳۹۶ تا پایان ۱۳۹۹ می باشد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: قلمرو جغرافیایی پژوهش حاضر مناطق عشایری خراسان شمالی می باشد.

یافته ها و بحث: علی رغم اینکه بیشترین تسهیلات در استان به بخش کشاورزی اختصاص یافته است از طرفی تسهیلات به سمت مراکز شهرستانها سوق داده شده و کمتر به حاشیه مرزها اختصاص یافته است و از طرف دیگر، تسهیلات بخش عشایری دارای توزیع نامناسب بین شهرستانی بوده و در درون بخش هم سهم بسیار ناچیزی به بخش های صنعت و خدمات وابسته به کشاورزی رسیده است.

نتایج: بنابراین نباید توقع داشت که این تسهیلات باعث پویایی خاصی در تحرک بخشی به اقتصاد عشایر گردد و با بازنگری در فرآیند توزیع این تسهیلات و کم کردن دخالت های غیر کارشناسی می توان بر اثر بخشی آن افزود.

کلیدواژه ها: عشایر، تسهیلات، اشتغال روستایی، سامانه کارا، خراسان شمالی.

مقدمه

شیوه زیست مبتنی بر کوچ از متقدم‌ترین اشکال حیات اجتماعی است که از واپسین دوران شکل‌گیری زندگی اجتماعی انسان‌ها تاکنون استمرار داشته است (ضرغامی، ۱۳۹۵، ۲۰). انسان در طول تاریخ تاکنون سه نظام اجتماعی با اوضاع و شرایط اقتصادی، فرهنگی و سیاسی گوناگونی را تجربه نموده که به سبب توانایی محدود نظام قبلی در رفع نیازها و ارضاء خواسته‌های بشر، نظام اجتماعی جدید پا گرفته است. در حال حاضر زندگی عشایری و شیوه کوچ‌نشینی به عنوان اولین نظام اجتماعی جامعه بشری، با وجود نقش بسزایی که در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور دارند، با چالش‌های متعددی مواجه بوده که شیوه زندگی کوچ‌نشینی را به سمت اضمحلال و افول سوق می‌دهد. بررسی برنامه‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی تهیه و اجرا شده در کشور نشان می‌دهد که با وجود توانایی‌های جامعه عشایری، کمتر برنامه‌ای در هماهنگی با وضعیت جمعیتی، توانمندیها و میزان نیازهای این جامعه تدوین و اجرا شده است (جمشیدی و همکاران، ۱۳۹۲، ۸۴).

به منظور رفع مشکل اشتغال، کمبود درآمد و در نتیجه فقر در نواحی روستایی و عشایری استراتژی و رویکردهای متفاوتی در پیش گرفته شده است تا به رفع مسائلی چون بیکاری، نبود برخورداری و در نتیجه محرومیت زدایی بپردازند ولی متأسفانه در ایران این راهبردها تاکنون نتوانسته‌اند راهکارهای عملی، مؤثر و سازگار متناسب با شرایط محیط ارائه دهند (ابراهیم زاده و پایدار، ۱۳۹۸). اشتغال از جمله مقولات مؤثر و مهم در توسعه است که همواره مورد توجه بوده است این توجه به واسطه تاثیر پذیری و تاثیرگذاری آن بر فقر، مهاجرت و .. شکل گرفته است (قدیری معصوم و عزمی، ۱۳۸۹). به عقیده صاحب‌نظران مشکلات اشتغال به ویژه بیکاری در کشورهای جنوب و حتی در نواحی شهری ریشه در توسعه نیافتگی روستایی دارد (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۸۳). نظریه‌های توسعه مناطق مرزی در قالب سه رویکرد اساسی تحت عنوان رویکردهای سنتی مکان، رویکرد همکاری‌های بین‌المللی و رویکرد مردمی دسته‌بندی می‌شوند. رویکردهای سنتی مکان مثل نظریه‌های جان فریدمن، کریستالر، لوش و فرانسوا پرو در برنامه‌ریزی منطقه‌ای، رویکرد همکاری‌های بین‌المللی که از دهه ۱۹۹۰ وارد جغرافیای اقتصادی شد و به نظر به سیستم‌های جهانی شدن و جهان شهرها اشاره دارد و رویکرد مردمی که با نگاه یکپارچه‌سازی به تولید نسل و افزایش جمعیت به عنوان عاملی تاثیرگذار در ثبات مرزها توجه دارد (موسوی و رحیمی، ۱۳۹۶، ۹-۱۲). یکی از راهبردهای توانمندسازی معیشت مناطق روستایی، راهبرد بقاء روستایی است که شامل چهار مجموعه از داده‌ها از جمله تنوع معیشت، دارایی‌های معیشتی، استراتژی‌های معیشتی و تغییر معیشت است (بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۷، ۱۳۰-۱۳۱).

عدم تعادل منطقه‌ای میان مناطق مرزی و مناطق مرکزی همواره دو تاثیر منفی بر روند توسعه در این مناطق دارد. از یک سو حرکت توسعه با کندی مواجه می‌گردد و موانعی را در مسیر تعریف می‌کند و از طرفی امنیت را به مخاطره می‌اندازد (جلالیان، ۱۳۹۸، ۶۳). در مناطق مرزی توسعه و امنیت بر همدیگر مقدم نبوده و هم‌عرض عمل می‌کنند (خرازیان و همکاران، ۱۳۹۷، ۸۲) بنابراین امنیت پایدار مناطق مرزی مستلزم توسعه‌ای است که نه تنها رشد اقتصادی ایجاد می‌کند بلکه منافع آن را هم عادلانه توزیع می‌کند و به جای تخریب محیط زیست آن را بازسازی می‌کند و به جای در حاشیه قرار دادن مردم، به آن‌ها قدرت می‌دهد (سرور و همکاران، ۱۳۹۴، ۴). طبیعت منزوی و کمتر حاصل خیز مناطق مرزی (خصوصاً شرق کشور) مشکلاتی را همواره برای دولت‌ها بوجود آورده است. توانمندی‌های ضعیف در تولید، کمبود فرصت‌های شغلی و کمبود درآمد از جمله عمده‌ترین مشخصه‌های مناطق روستایی و عشایری مرزها است که زمینه را برای معضلات و نابسامانی‌هایی مثل مهاجرت و تبع آن تغییرات عمده‌ای را در سیستم معیشتی روستائیان و عشایر را فراهم آورده است (توکلی و همکاران، ۱۳۹۵، ۶۴).

در این ارتباط مشکلات و معضلات محیط‌های روستایی و عشایری را می‌توان در دو بخش خلاصه کرد: الف) کمبود امکانات اجتماعی ضعف زیرساختی (ب) کمبود درآمد یا ضعف اقتصادی. بسیاری از دولت‌ها برنامه‌های گسترده و پرهزینه‌ای را برای بهبود شرایط جوامع روستایی و عشایری انجام داده‌اند؛ با این وجود مشاهدات حاکی از آن است که این امر خود به تنهایی نتوانسته معضلات زندگی روستایی و عشایری را حل کرده و آنان را از فقر برهاند و مهاجرت از روستا به شهر را کاهش دهد. در ایران توجه به موضوع اشتغال روستایی و مقابله با بیکاری، در برنامه‌های قبل از انقلاب و بعد از انقلاب مطرح بوده اما با وجود اجرای برنامه‌های گسترده، هنوز مشکل اشتغال حل نشده، بلکه افزایش هم یافته است. در راستای تقویت اشتغال در نواحی روستایی و عشایری و همچنین شهرهای زیر ۱۰ هزار نفر جمعیت، قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی در مورخ ۱۳۹۶/۶/۱۴ تصویب شد. آیین‌نامه

اجرای آن در مورخ ۱۳۹۶/۸/۲۱ توسط هیات وزیران مصوب و مقرر شد مداخلات توسعه مرتبط در روستاها و مناطق هدف صورت گیرد. سهم استان خراسان شمالی از منابع مد نظر این قانون ۳,۱۳ درصد می باشد. بر اساس اصلاحات سامانه کارا تا پایان سال ۱۳۹۹ معادل ۴۷۳ میلیارد تومان به تعداد ۵۴۴۰ طرح تسهیلات در رسته‌های مختلف پرداخت شده است. با توجه به وجود عدم تعادل ۶۰ها در توزیع تسهیلات ابلاغی و شتابزده عمل کردن در پرداخت تسهیلات در این گزارش نحوه اجرای قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری بر اساس منابع صندوق توسعه ملی در استان خراسان شمالی در بخش عشایر و مناطق مرزی استان مورد بررسی قرار گرفته است تا ببینیم آیا توزیع و پرداخت تسهیلات اشتغال به مناطق عشایری، با ساز و کار موجود، می تواند تاثیر بسزایی در تحرک بخشی اقتصادی به جمعیت عشایر داشته باشد؟

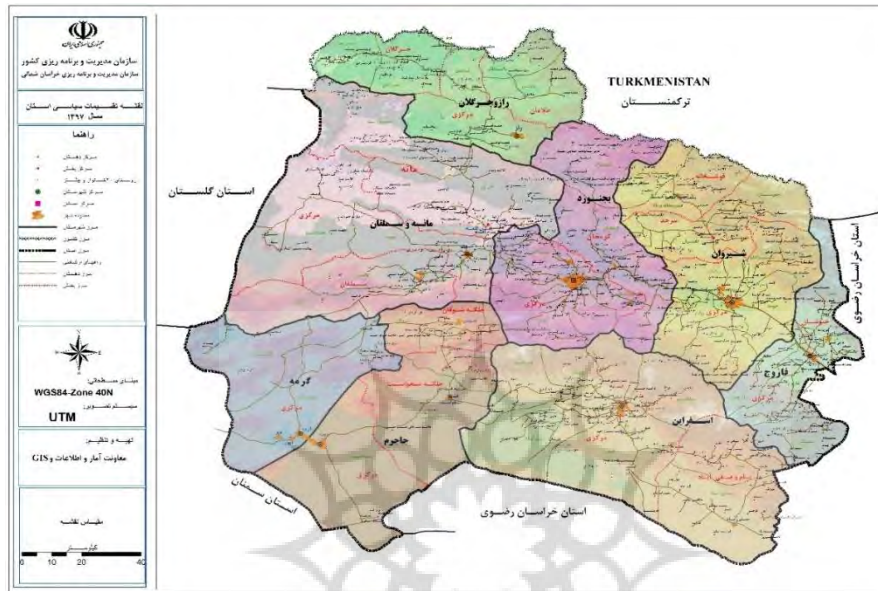
نتایج مطالعه ذاکری و همکاران در سال ۱۳۹۶ در خصوص اسکان عشایر خراسان شمالی نشان می دهد که دو معیار مدیریتی و برنامه ریزی و فرهنگی و اجتماعی به ترتیب بیشترین تأثیرگذاری را بر عدم موفقیت اجرای طرحهای اسکان عشایر داشته اند. لذا اصلاح ساختار موجود در نظام اجرایی و برنامه ریزی کشور به عنوان مهمترین راهکار جهت رفع مشکلات مربوط به معیار مدیریتی و برنامه ریزی و افزایش مشارکت عشایر در مدیریت به عنوان مهمترین راهکار جهت رفع مشکلات مربوط به معیار فرهنگی و اجتماعی، پیشنهاد گردیده اند. نتایج حاصل از بررسی های پيله ور (۱۳۹۵) در خصوص مکان یابی استقرارگاه های عشایری خراسان شمالی، بیانگر این مطلب است که در مجموع، ۶۰ درصد از عشایر استان تمایل به اسکان دارند، ۳۰ درصد تمایل به کوچ و ۱۰ درصد تمایل به هر دو نوع زندگی را دارند و نتایج به دست آمده نشان میدهد، معیارهای فاصله از گسل، دوری از نقاط سیل خیز، فاصله کمتر از راههای اصلی و نوع کاربری اراضی مورد نظر جهت اسکان، به ترتیب، دارای بیشترین اولویت و اهمیت در مکانیابی استقرارگاههای روستایی با منشأ عشایری خراسان شمالی می باشند. نتایج تحقیق میری سلیمان و همکاران (۱۳۹۹) در خصوص میزان تاب آوری عشایر خراسان شمالی در برابر خشکسالی سالهای اخیر نشان میدهد که از ۶۲ شاخص ارائه شده، در ۳۳ شاخص تاب آوری تأیید شده و مورد تاکید قرار گرفته است. از شاخصهای مناسب و دارای بیشترین اجماع میتوان به ساختار سنی، میزان امید به زندگی، میزان خسارت به دام، سطح درآمد شغل اصلی، وضعیت پوشش بیمه ای، میزان پشتیبانی و اثربخشی سیستم نهادی، میزان همکاری و هماهنگی سیستم نهادی، میزان برخورداری از خدمات اضطراری و میزان رضایت از محیط زندگی اشاره نمود. نتایج تحقیقات لطفی و همکارانشان (۱۳۹۷) که در ارتباط با سرمایه اجتماعی و اثر آن بر احساس امنیت اجتماعی بر روی عشایر خراسان شمالی انجام شده است، حاکی از آن است که تمامی مؤلفه های سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی بر روی سطح زندگی عشایر تاثیرگذار بوده و انسجام اجتماعی در بخش سرمایه اجتماعی و امنیت عاطفی، احساسی و امنیت سیاسی در بخش مؤلفه های امنیت اجتماعی به عنوان مهمترین مؤلفه تأثیر گذار عمل کرده اند. همچنین در پایان مشخص شد که نحوه ارتباط سرمایه اجتماعی با امنیت اجتماعی جامعه عشایری استان بصورت مستقیم بوده و سرمایه اجتماعی بصورت مستقیم بر افزایش امنیت اجتماعی جامعه عشایری تأثیرگذار بوده است. نتایج تحقیق رحمانی فضلی و همکارانش در سال ۱۳۹۴ بر موضوع نقش عشایر در ایجاد امنیت مناطق مرزی در شمال شرق کشور بیانگر آن است که این قشر به عنوان ذخایر انقباض در امنیت مرزی این مناطق نقش مثبت داشته و بسترهای پررنگتر کردن آن نیز به شرط مشارکت دادن عشایر در طراحی فعالیتهای پروژه ها و همچنین در اجرای آنها، فراهم است. نتایج تحقیقات جان پرور در سال ۱۳۹۶ بر وضعیت ساماندهی سکونتگاه های مناطق مرزی شمال شرق کشور در خراسان شمالی نشان دهنده آن است که ۶۰ عامل مؤثر بر ساماندهی ساکنان مرزی در مرزهای ایران و ترکمنستان در محاذ استان خراسان شمالی برای کنترل مرزها هست که میتوان آنها را در قالب شش بخش سرزمینی، جمعیتی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و نظامی- امنیتی تنظیم کرد و با این هدف باید ساکنان مرزی با هدف کنترل مرزهای کشور با ترکمنستان در طول استان خراسان شمالی ساماندهی گردند تا علاوه بر افزایش کارآمدی، زمینه کاهش هزینه های جانی و مالی کنترل مرزی برای کشاورز فراهم شود

روش شناسی پژوهش

روش این مطالعه توصیفی و تحلیلی است. در این مطالعه ابتدا اطلاعات سامانه کار(سامانه ثبت نام تسهیلات اشتغال روستایی و عشایری) مورد بررسی و اصلاح قرار گرفته، در مرحله بعد نمودارها و جداول در Excel تهیه و بررسی توزیع فضایی تسهیلات پرداختی نیز انجام شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

محدوده مورد بررسی در این مطالعه مناطق مرزی و عشایر استان خراسان شمالی می باشد. استان خراسان شمالی براساس آخرین تقسیمات کشوری دارای ۸ شهرستان، ۱۹ بخش، ۴۵ دهستان، ۲۴ شهر، ۸۲۶ آبادی دارای سکنه ۴۵۸ آبادی خالی از سکنه می باشد. شهرستان مانه و سملقان با وسعت ۶۰۵۳ کیلومتر وسیع‌ترین و شهرستان فاروج با ۱۶۱۵ کیلومتر کوچکترین شهرستان استان به شمار می‌روند (سند توسعه استان خراسان شمالی، ۱۳۹۸)

شکل ۱. نقشه تقسیمات سیاسی استان خراسان شمالی

جدول ۱. مشخصات عمومی استان و شهرستان‌ها براساس آخرین تقسیمات سیاسی

شهرستان	مساحت (کیلومتر مربع)	بخش	دهستان	شهر	آبادی‌های دارای سکنه	کل آبادی‌ها
کل استان	۲۸۴۳۴	۱۹	۴۵	۲۴	۸۲۶	۱۲۹۸
اسفراین	۵۰۱۹	۲	۷	۲	۱۶۹	۳۷۳
بجنورد	۳۶۱۹	۲	۵	۳	۱۵۲	۱۹۶
جاجرم	۳۴۸۶	۳	۵	۳	۴۷	۱۱۳
شیروان	۳۹۴۵	۳	۹	۴	۱۵۴	۱۷۵
فاروج	۱۶۱۵	۲	۵	۲	۸۷	۱۰۴
گرمه	۲۱۵۹	۱	۲	۳	۲۳	۶۴
مانه و سملقان	۶۰۵۳	۳	۶	۴	۱۳۶	۱۸۶
راز و جرگلان	۲۵۳۸	۳	۶	۳	۶۸	۸۷

بر اساس آخرین بررسی‌های انجام شده مرکز آمار ایران و داده‌های ثبتی مبنای سال ۱۴۰۰ جمعیت عشایری استان و کشور به شرح زیر می باشد.

جدول ۲. تعداد خانوارها، جمعیت و تعداد افراد دارای محل سکونت ثابت عشایر کوچنده در مناطق قشلاقی و بیلاقی

افراد دارای محل سکونت ثابت	جمعیت (نفر)			خانوارها	استان
	زن	مرد	کل		
۹۸۲۵۵۵	۵۲۳۲۴۶	۵۹۱۷۹۵	۱۱۱۵۰۴۱	۲۵۱۶۲۴	کل کشور (قشلاقی)
۹۳۹۲	۴۵۶۲	۵۹۸۶	۱۰۵۴۸	۲۴۴۰	خراسان شمالی
۰/۹۶	۰/۸۷	۱/۰۱	۰/۹۵	۰/۹۷	درصد از کشور
۹۸۲۵۵۵	۵۲۳۲۴۶	۵۹۱۷۹۵	۱۱۱۵۰۴۱	۲۵۱۶۲۴	کل کشور (بیلاقی)
۱۶۹۲۱	۸۶۸۸	۱۰۷۶۲	۱۹۴۵۰	۴۳۰۷	خراسان شمالی
۱,۷۲	۱,۶۶	۱,۸۲	۱,۷۴	۱,۷۱	درصد از کشور

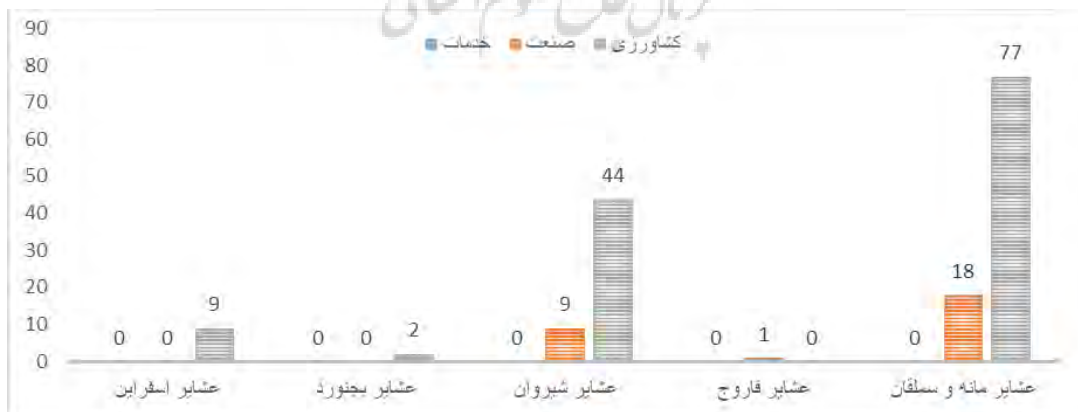
یافته‌ها و بحث

بر اساس اطلاعات سامانه کارا (kara.mcls.gov.ir) تعداد ۱۶۰۵۱ طرح در سامانه درخواست اخذ تسهیلات ثبت شده است از این تعداد به ۵۴۴۰ طرح معال ۳۴ درصد تعداد طرح‌ها تا پایان سال ۱۳۹۹ تسهیلات پرداخت شده است. نرخ تسهیلات پرداختی به شرح زیر می‌باشد.

- نرخ ده درصدی برای سرمایه در گردش واحدهای تولیدی مستقر در نواحی صنعتی روستایی و شهرهای با جمعیت زیر ۱۰ هزار نفر
- نرخ ۴ درصد برای به مناطق روستایی و عشایری مرزی و ۶ درصد به مناطق روستاهای عشایری غیر مرزی در جدول زیر وضعیت تسهیلات پرداخت شده در استان خراسان شمالی نشان داده شده است:

جدول ۳. تسهیلات پرداختی به عشایر خراسان شمالی به تفکیک بخش فعالیت

دهستان	مبلغ پرداختی (میلیارد ریال)			تعداد طرح		
	کشاورزی	صنعت	خدمات	کل	خدمات	صنعت
عشایر اسفراین	۴/۹۱	۰	۰	۹	۰	۰
عشایر بجنورد	۱/۹۸	۰	۰	۲	۰	۰
عشایر شیروان	۳۸/۲۲	۱.۳۲	۰	۴۴	۹	۵۳
عشایر فاروج	۰	۰/۱	۰	۱	۱	۰
عشایر مانه و سملقان	۹۳/۵۴	۰/۱	۰	۷۷	۱۸	۹۵
عشایر خراسان شمالی	۱۳۸/۶۴	۳/۲۲	۰	۱۴۱/۸۶	۲۸	۱۶۰

شکل ۲. توزیع تسهیلات پرداختی به تفکیک شهرستان

در پنج شهرستان استان جمعیت عشایری وجود دارد بر اساس جدول شماره ۲ بیشترین تسهیلات پرداخت شده در استان ابتدا در شهرستان مانه و سملقان و در مرتبه بعدی در شهرستان شیروان پرداخت شده است. از نظر نوع طرح هم بیشترین سهم مربوط به بخش کشاورزی می‌باشد. در ادامه تعداد شغل‌های ایجاد و موجود طرح‌های عشایری استان آورده شده است.

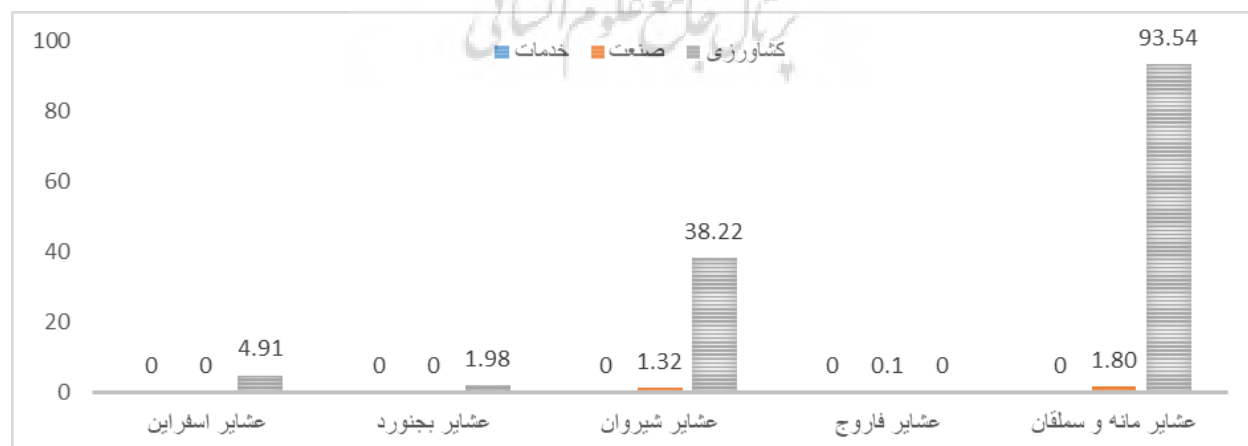
جدول ۴. اشتغال ایجاد شده در عشایر خراسان شمالی به تفکیک بخش فعالیت (نفر)

کشاورزی	اشتغال موجود			کشاورزی	اشتغال ایجاد			دهستان
	صنعت	خدمات	کل		صنعت	خدمات	کل	
۱۱	۰	۰	۱۱	۱۷	۰	۰	۱۷	عشایر اسفراین
۲	۰	۰	۲	۳	۰	۰	۳	عشایر بجنورد
۶	۷	۰	۱۳	۵۷	۱۰	۰	۶۷	عشایر شیروان
۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	عشایر فاروج
۱۷۲	۱۶	۰	۱۸۸	۱۸۳	۱۸	۰	۲۰۱	عشایر مانه و سملقان
۱۹۱	۲۴	۰	۲۱۵	۲۶۰	۲۹	۰	۲۸۹	عشایر خراسان شمالی

سهم پرداختی تسهیلات در جدول شماره ۴ هم نشان می‌دهد در بخش خدمات، تسهیلاتی پرداخت نشده و بیش از ۶۷ درصد تسهیلات پرداختی هم مربوط به عشایر شهرستان مانه و سملقان می‌باشد.

جدول ۵. سهم تسهیلات پرداخت شده به تفکیک دهستان و بخش فعالیت

سهم سرمایه در گردش	سرمایه در گردش	درصد مبلغ پرداختی			مبلغ پرداختی (میلیارد ریال)				دهستان	
		درصد کشاورزی	درصد صنعت	درصد خدمات	کل	کشاورزی	صنعت	خدمات		جمع کل
۵۸	۰,۳	۱۰۰	۰	۰	۳,۵	۴,۹	۰	۰	۴,۹	عشایر اسفراین
۴۵,۶	۱,۷	۱۰۰	۰	۰	۱,۴	۲	۰	۰	۲	عشایر بجنورد
۲۷,۵	۱,۵	۹۶,۷	۳,۳	۰	۲۲,۹	۳۸,۲	۱,۳	۰	۳۹,۵	عشایر شیروان
۵۹,۴	۰,۱	۰	۱۰۰	۰	۰,۱	۰	۰,۱	۰	۰,۱	عشایر فاروج
۲۱,۱	۲۵,۵	۹۸,۱	۱,۹	۰	۶۷,۲	۹۳,۵	۱,۸	۰	۹۵,۳	عشایر مانه و سملقان
۲۳,۱	۴۲,۷	۹۷,۷	۲,۳	۰	۱,۰	۱۳۸,۶	۳,۲	۰	۱۴۱,۹	عشایر خراسان شمالی

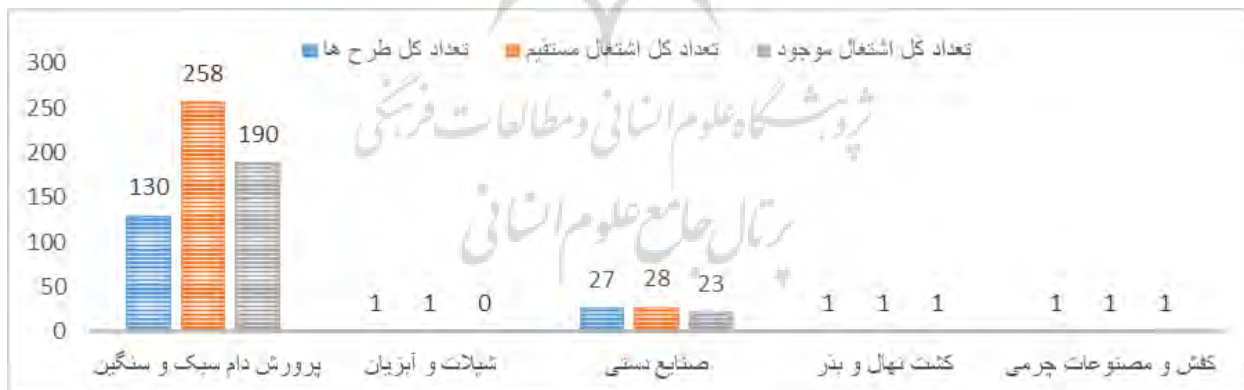
شکل ۳. تسهیلات پرداخت شده به تفکیک دهستان

جدول ۶. تعداد طرح ها، اشتغال ایجادی و تسهیلات پرداختی به تفکیک رشته های فعالیت

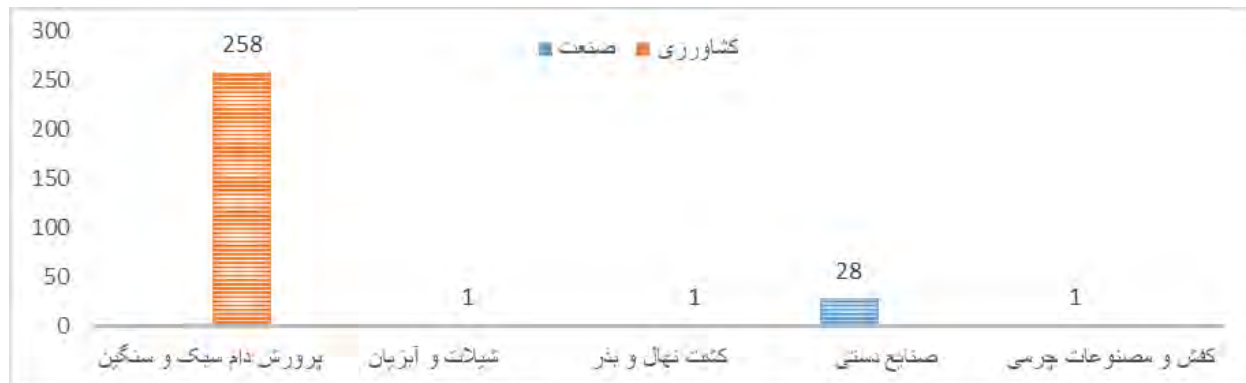
رشته	تعداد طرح				میزان مبلغ پرداختی (میلیارد ریال)	
	کشاورزی	صنعت	کشاورزی	صنعت	کشاورزی	صنعت
پرورش دام سبک و سنگین	۱۳۰	۰	۲۵۸	۰	۱۳۷.۶۴	۰
شیلات و آبزیان	۱	۰	۱	۰	۰.۵	۰
صنایع دستی	۰	۲۷	۰	۲۸	۰	۳.۱
کشت نهال و بذر	۱	۰	۱	۰	۰.۵	۰
کفش و مصنوعات چرمی	۰	۱	۰	۱	۰	۰.۱۲
جمع عشایر خراسان شمالی	۱۳۲	۲۸	۲۶۰	۲۹	۱۳۸.۶۴	۳.۲۲
درصد	۸۲.۵	۱۷.۵	۹۰	۱۰	۹۷.۷	۲.۳

شکل ۴. تعداد طرح به تفکیک رشته در بخش های مختلف اقتصادی عشایر خراسان شمالی

شکل ۵. تعداد اشتغال ایجادی به تفکیک رشته در بخش های مختلف اقتصادی عشایر خراسان شمالی

شکل ۶. تعداد اشتغال موجود و ایجاد و تعداد طرح به تفکیک رسته در عشایر خراسان شمالی

بررسی میزان تسهیلات اشتغال نوار مرزی استان در جدول شماره ۱۰ مقایسه نواحی مرزی با کل استان نشان می‌دهد که حدود ۱۲ درصد تعداد طرح مربوط به نوار مرزی استان می‌باشد در حالی که میزان پرداخت تسهیلات برای نواحی مرزی استان تنها ۷٫۵ درصد کل استان می‌باشد.

جدول ۷. مقایسه دهستان‌های دارای بیشترین طرح با کل استان

	تعداد طرح				مبلغ پرداختی (میلیارد ریال)			
	کل	خدمات	صنعت	کشاورزی	کل	خدمات	صنعت	کشاورزی
نواحی مرزی	627	86	117	424	354/7	59/5	36/4	258/7
کل استان	5440	427	1063	3950	4734/9	543/5	657/5	3534/0
درصد روستاهای مرزی از کل استان	11/53	20/14	11/01	10/73	7/5	11/0	5/5	7/3

نتیجه‌گیری

بررسی وضعیت تعداد تسهیلات پرداختی مناطق عشایری و مناطق مرزی استان نشان می‌دهد که در سطح استان توزیع تسهیلات به شکل متوازن نبوده است. همچنین هم در توزیع رسته‌های اولویت‌دار قانون اشتغال پایدار روستایی تسهیلات به درستی توزیع نشده و هم در پراکنش فضایی آن. چراکه اکثر نواحی دور از مرکز و نواحی مرزی چندان از این تسهیلات برخوردار نشده‌اند. می‌توان عنوان کرد مهمترین انحراف در توزیع تسهیلات اشتغال روستایی و عشایری موضوع ماده ۲۷ قانون برنامه ششم توسعه توزیع نامناسب در سطح استان می‌باشد. همچنین نواحی مرزی که از یک طرف کاهش جمعیت مواجه هستند نتوانسته‌اند به طور مناسب از تسهیلات اشتغال استفاده نمایند. در واقع کاهش جمعیت نوار مرزی و افزایش جمعیت روستاهای اطراف شهرهای بزرگ موید این مطلب می‌باشد.

برحسب تحلیل یافته‌ها می‌توان موارد زیر را به عنوان نقاط ضعف در پرداخت تسهیلات اشتغال پایدار روستایی و عشایری استان در نظر گرفت:

- ❖ عدم توزیع مناسب تسهیلات در نواحی مرزی و عشایری استان
- ❖ دخالت‌های غیر کارشناسی در توزیع مکانی تسهیلات.
- ❖ عدم توجه به ملاحظات طبیعی (مانند منابع آبی) و سند آمایش استان در توزیع تسهیلات.

منابع

- توکلی مرتضی، احمدی شیرکوه و فاضل نیا غریب (۱۳۹۵)، تحلیل عوامل موثر بر معیشت روستایی (بررسی موردی: روستاهای شهرستان سردشت)، نشریه علمی- پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۲۰، شماره ۵۸، زمستان ۱۳۹۵، صفحات ۸۱-۶۳
- بذرافشان جواد، طولابی نژاد مهرشاد و حملی نجمه (۱۳۹۷)، بررسی عوامل و محرکهای تغییر الگوی معیشت روستاهای مناطق مرزی (مورد مطالعه: دهستان مینان، شهرستان سرپاز، شریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی سال هجدهم، شماره ۹۴، تابستان ۴، صص ۱۲۷ - ۱۵۰
- جاللیان سیداسحاق (۱۳۹۸)، ررسی عوامل مؤثر بر ارتقاء امنیت پایدار مناطق مرزی مطالعه موردی: شهرستان مرزی سردشت، فصلنامه پژوهشنامه مطالعات مرزی، دوره ۷، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۸، صص ۶۸-۱۶
- خرازیان هور، اخباری محمد و فرجی راد عبدالرضا (۱۳۹۷)، تحلیل تاثیر مولفه‌های توسعه اقتصادی بر امنیت پایدار منطقه مرزی (مورد مطالعه: منطقه مرزی بورالان تا سردشت)، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، علمی - پژوهشی، سال پانزدهم، شماره ۰۶، زمستان ۷۹، صص ۷۹-۹۶
- سرور رحیم، عشقی چهاربرج علی، علوی سعیده (۱۳۹۴)، تحلیل فضایی شاخصهای توسعه در راستای تحقق امنیت پایدار در مناطق مرزی (مورد مطالعه: شهرستانهای مرزی کالن منطقه آذربایجان)، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال سوم، شماره دوازدهم، زمستان ۱۳۹۴، صص ۱-۲۴
- موسوی میرنجف، رحیمی مارال (۱۳۹۶)، بین نقش اسکان جمعیت در تحقق توسعه پایدار مناطق مرزی مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات جغرافیایی (سپهر) دوره ۲۶، شماره ۱۰۱، بهار ۱۳۹۶، صص ۵-۲۳
- آیین نامه اجرایی قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی. ۱۳۹۶
- قدیری معصوم، مجتبی، و عزمی، آئیژ. (۱۳۸۹). تحولات اشتغال روستایی و بررسی عوامل موثر بر آن. مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی (چشم انداز جغرافیایی)، ۵ (۱۰)، ۱۰۱-۱۱۹.
- سامانه کارا (kara.mcls.gov.ir).
- ابراهیم زاده، عیسی و پایدار، ابودر، (۱۳۹۸)، برنامه ریزی توسعه اقتصادی و اشتغالزایی روستایی بر پایه پیشرانها و زنجیره پیشین و پسین - مطالعه موردی: روستای مسجد ابوالفضل در ایرانشهر، جغرافیا و توسعه، سال ۱۷، شماره ۵۷، ۱-۳۰.
- قدیری معصوم، م، و مهدوی، مسعود، و اسماعیل نیا، حسین. (۱۳۸۳). توسعه اشتغال در نواحی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان لاهیجان). پژوهشهای جغرافیایی، ۳۶ (۴۸)، ۱۳۹-۱۵۸.
- سند توسعه استان خراسان شمالی (۱۳۹۸)، سازمان مدیریت و برنامه ریزی خراسان شمالی
- رحمانی فضلی عبدالرضا، سعیدی راد مجید، نیوتی سیروس و جلالی مهسا (۱۳۹۴)، تبیین نقش ایالت و عشایر در امنیت مناطق مرزی با استفاده از تکنیک SWOT (مورد پژوهی: مناطق مرزی شمال شرق کشور)، فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی، دفتر تحقیقات کاربردی فا. ا. خراسان شمالی، سال دوم، شماره ۸، زمستان ۱۳۹۴، صص ۸۷-۱۱۰
- جمشیدی، علیرضا، صیدی، سید اسکندر، جمشیدی، معصومه، جبینی، داود. (۱۳۹۲) تحلیلی بر اثرگذاری اشتغال زنان مناطق عشایری بر اقتصاد خانوارهای آنها مطالعه موردی: عشایر شهرستان چراداول، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، سال سوم، شماره ۱۲، - صص ۸۳-۹۲.
- جان پرور (۱۳۹۶)، عوامل مؤثر بر ساماندهی ساکنان مرزی جهت کنترل مرزها (مورد: مرزهای جمهوری اسلامی ایران با ترکمنستان در محدوده خراسان شمالی)، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، سال پانزدهم، شماره ۵، پاییز و زمستان ۱۳۹۶، شماره پیاپی ۵، صص ۹۵-۱۱۰
- ضرغامی، اسماعیل ضرغامی. (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی مسکن عشایر ایران، میکن و محیط روستا، شماره ۱۵۵، صص ۱۹-۳۶.
- لطفی حیدر، پزشکی مهدی و حجازی مهسا (۱۳۹۷)، بررسی سرمایه اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی در بین عشایر استان خراسان شمالی، فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای) سال هشتم، شماره دوم، بهار ۱۳۹۷، صص ۳۲۳-۳۳۶
- مطیعی لنگرودی سید حسن، ریاحی وحید، جلالیان حمید و احمدی افسانه (۱۳۹۸)، تحلیل سطوح پایداری معیشت روستاییان (مطالعه موردی روستاهای شهرستان سقز)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، جلد ۶، شماره یک، صص ۷-۱۹
- میری سلیمان سیدجواد، اونق مجید و بارانی حسین (۱۳۹۹)، تحلیل و اعتبار سنجی شاخصهای ارزیابی تابآوری عشایر در برابر خشکسالی (مطالعه موردی: عشایر کرمانج خراسان شاملی)، پژوهشنامه خراسان بزرگ، شمره ۳، زمستان ۱۳۹۹، صص ۴۷-۶۲
- ذاکری عماد، قربانی مهدی، بزرگمهر علی و ربانی نسب رحمت اله (۱۳۹۶)، اولویت بندی مشکلات اجرای طرحهای اسکان عشایر خراسان شمالی بر اساس فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، مرتع و آبخیزداری، مجله منابع طبیعی ایران، دوره ۷۰، شماره ۱، بهار ۱۳۹۶، ۱۱۱-۱۲۴
- پيله ور علی اصغر (۱۳۹۶)، مکانیابی استقرارگاههای روستایی با منشأ عشایری در خراسان شمالی، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۶، شماره ۱، بهار ۱۳۹۶، شماره پیاپی ۱، صص ۱۸۹-۲۰۲

How to Cite:

Parsipour, Hassan, Hosseinzadeh, Ahmad, Aqli Moghadam, Hamidreza. (2022). Investigation and analysis of the distribution of sustainable rural employment facilities in the nomadic areas of North Khorasan. *Studies of Nomads Area Plannig*, 1(2), 21-30.

ارجاع به این مقاله:

پارسی‌پور، حسن، حسین‌زاده، احمد و عاقلی‌مقدم، حمیدرضا. (۱۴۰۰). تحلیل توزیع تسهیلات اشتغال پایدار روستایی در مناطق عشایری خراسان شمالی. *مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان*، ۱(۲)، ۲۱-۳۰.

Research Article

Investigation and analysis of the distribution of sustainable rural employment facilities in the nomadic areas of North Khorasan

Hassan Parsipour * - Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, Kausar University, Bojnord, Iran.

Ahmad Hosseinzadeh - Ph.D. student Department of Urban and Rural Planning, Faculty of Geography and Environmental Sciences, Hakim Sabzevari, Sabzevar, Iran.

Hamidreza Aqli Moghadam - Master's student, Department of Economics, Faculty of Administrative and Economic Sciences, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Receive Date: 20 October 2021

Accept Date: 28 November 2021

ABSTRACT

Introduction: Nomads, who have always been considered as important production factors in the agricultural sector and play a significant role in the stability of security in the border areas, due to the lack of infrastructure and also the lack of capital in the economic sector, they mainly face problems that without a doubt pay little attention to solving this problem. The issues will lead to many problems for them and for the destruction of the environment. Facilities with low fee rates are one of the solutions for creating economic mobility in rural and nomadic areas, which can have a significant impact on the stable employment of nomadic areas if properly planned in its distribution.

Purpose of the research: This article aims to investigate how to distribute sustainable rural employment facilities in the nomadic areas of North Khorasan.

Methodology The descriptive-analytical method and the basis of the investigation is the facility registration system called Kara during 2016 to the end of 2019.

Geographical area of research The geographical area of the current study is the nomadic areas of North Khorasan.

Results and discussion Despite the fact that most of the facilities in the province are allocated to the agricultural sector, on the one hand, the facilities are directed towards the centers of the cities and less are allocated to the borders, and on the other hand, the facilities of the nomadic sector have an inappropriate distribution between cities and within the department. A very small share has reached the sectors of industry and services related to agriculture.

Conclusion Therefore, it should not be expected that this facility will cause a special dynamic in the mobility of the nomadic economy, and by reviewing the distribution process of this facility and reducing non-expert interventions, its effectiveness can be increased.

KEYWORDS: Nomads, facilities, rural employment, Kara system, North Khorasan.